

тактичні та операційні напрями / О. Жихор // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С. 21-25.

2. Олексенко Р.І. Функції та роль маркетингу в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Олексенко Р.І., Краскова І.О., Поліщук М.М. // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

3. Макаренко М. Методика відбору пріоритетних програм регіонального розвитку при формуванні регіональної економічної політики / М. Макаренко // Економіка та держава. – 2015. – № 4. – С. 11–15.

4. Дацій Н.В. Світовий досвід становлення і розвитку громадянського суспільства і соціальної держави / Н. В. Дацій // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – Х. : Міськдрук, 2015. – Вип 1 (4). – С. 25-34.

References

1. Zhikhor, O. "The model of state regulation of the region's development: strategic, tactical and operational directions." *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy* 1 (16) (2013): 21-25. Print.

2. Oleksenko, R. "Functions and role of marketing in modern economic conditions." *Effective economy* 11 (2011). Available to: <http://www.economy.nayka.com.ua>. Accessed: 08 Feb. 2018.

3. Makarenko, M. "Methodology of selection of priority programs of regional development in the formation of regional economic policy." *Ekonomika ta derzhava* 4 (2015): 11-15. Print.

4. Datsii, N. "World experience of the formation and development of civil society and social state." *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine* 1 (4) (2015): 25-34. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1240878

УДК 351:332.1

Хряпчинський А. П., к.ю.н., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Hryapynskyy A., Doctoral candidate, Educational Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

**GENESIS OF FORMATION OF STATE REGULATION
OF TERRITORIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE**

В статті здійснено дослідження генезису розвитку державного регулювання територіального розвитку в Україні. Визначено роль державного регулювання економіки як базису розвитку державного регулювання територіального розвитку. Окреслено специфіку державного впливу на розвиток регіонів в Україні. Виокремлено об'єкти територіальної державної політики.

Ключові слова: *генезис, становлення, територіальний розвиток, державне регулювання, територіальна державна політика.*

The research of genesis of development of state regulation of territorial development in Ukraine is carried out in Ukraine. The role of state regulation of economy as the basis of development of state regulation of territorial development is defined. The specifics of the state influence on development of regions in Ukraine are outlined. The objects of territorial state policy are allocated.

Keywords: *genesis, formation, territorial development, state regulation, territorial state policy.*

Постановка проблеми. Істотні деформації, що відбулися у відтворювальному процесі української економіки, й обернулися серйозною економічною і політичною кризою, дозволили науці по-новому поглянути на роль держави в сучасному світі, потребу економіки в державному регулюванні, необхідність пошуку з боку державних інститутів форм і методів впливу на національну економічну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості регіонального розвитку підлягали дослідженню у наукових працях таких вчених: П. Беленький [1], З. Герасимчук [2], О. Коротич [4], З. Варналій [5] та ін.

Незважаючи на це, сучасна наукова література чітко не визначає підґрунтя становлення державного регулювання територіального розвитку.

Постановка завдання. Відповідно, метою статті є дослідження генезису розвитку державного регулювання територіального розвитку в Україні. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення у роботі таких завдань:

- визначення ролі державного регулювання економіки як базису розвитку державного регулювання територіального розвитку;
- окреслити специфіку державного впливу на розвиток регіонів в Україні;
- виокремити об'єкти територіальної державної політики.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід історичного розвитку свідчить про те, що роль держави в економіці досить різноманітна. В умовах ринку вона, як мінімум, зводиться до двох аспектів:

- держава повинна підтримувати і захищати ринкову систему, і, перш за все, ринок і конкуренцію як такі;
- держава має заповнювати обмеженість ринку в тих сферах суспільства, де ринкові принципи не могли встановитися через суперечності інтересам суспільства в цілому.

Звідси випливає, що держава за характером своєї економічної діяльності стає одночасно і складовим елементом ринкового устрою, і стабілізуючим фактором розвитку взагалі, бо вона бере на себе все те, що ринок не здатний зробити. Отже, держава виступає, з одного боку, як власник і споживач, з іншого – як замовник і виробник. Це спростовує пануючу довгий час точку зору про необхідність обмеження регулюючої ролі держави в ринковій економіці.

Теоретичне усвідомлення активної ролі держави в ринковій економіці пов'язано зі світовою економічною кризою 1929–1932 рр. і ґрунтується на роботах Дж. М. Кейнса, який виявив неможливість автоматичного відновлення стійкої рівноваги економічної системи в період спаду і обґрунтував активну регулюючу роль держави в якості її стабілізатора [3].

У перехідні періоди у багато разів зростає і ускладнюється роль держави. Це довів досвід держав СНД та країн Центральної та Східної Європи, що ставали на шлях ринкової економіки України. Зростаюча роль держави в перехідній економіці обумовлена самим станом перехідності, тобто нерозвиненістю ринкового механізму регулювання її інститутів, відсутністю чіткої специфікації прав власності, небезпекою становлення дикого ринку, загальної криміналізації економічних відносин. Саме неадекватне державне регулювання української економіки в період трансформації багато в чому визначило затяжну кризову ситуацію в країні й її регіонах, призвело до серйозних деформацій в процесі суспільного відтворення, різкого зниження рівня життя населення. Досвід останнього десятиліття в Україні свідчить про необхідність підвищення регулюючої ролі держави, посилення її впливу на всі аспекти функціонування національної економічної системи, включаючи і територіальний, із застосуванням різних форм і методів регулювання.

Стратегії територіального регулювання сучасної України, на відміну від більшості високорозвинених країн, поки не відрізняються оптимальним поєднанням ринкових і адміністративно-правових інструментів. Економічне зростання передбачає інтеграцію та консолідацію в єдиному економічному регулюючому механізмі ролі ринку з сильною фінансовою політикою держави, а також зростання централізації бюджетних ресурсів на цілі інноваційного економічного зростання і соціального фінансування.

Розумна та тверда політика державного регулювання територіального розвитку в змозі забезпечити поступальний рух всієї національної економічної системи. Адже по суті територіальне державне регулювання являє собою не окремі закони або програми, а цілісну систему заходів і відповідних державних інститутів, що охоплюють всю територію держави і мають струнку організаційну структуру. У центральній владі будь-якої країни існує багато каналів впливу на умови соціально-економічного розвитку регіонів.

Що стосується України, то вплив на умови соціально-економічного розвитку регіонів проявляється через зовнішню і внутрішню просторову політику. Зовнішня просторова політика держави, в свою чергу, реалізується

через геополітику і територіальну політику державної влади. Внутрішня просторова політика держави спрямована на зміцнення внутрішньої єдності країни і реалізується трьома шляхами: через функціонування територіальних органів державної влади, діяльність влади суб'єктів держави та за допомогою регіональної політики.

Економічна наука до теперішнього часу не зуміла узагальнити результати багаторічних теоретичних дискусій про зміст регіональної політики та надати їй коротке й ємне визначення. У зв'язку з цим в літературі існує кілька підходів до її інтерпретації.

Так, в умовах адміністративно-господарської системи управління під регіональною політикою розумілася «сфера діяльності держави з управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни в просторовому (регіональному) аспекті». У контексті даного визначення суб'єктом регіональної політики виступала виключно держава в особі спеціально уповноважених інститутів [1; 6].

Головною організаційною формою проведення регіональної політики служило державне регіональне планування – «система заходів і законодавчих актів з управління економічним і соціальним розвитком регіональних одиниць в країні. Регіональні плани входили до складу загальнодержавних планів економічного і соціального розвитку, що закріплювалися законодавчо. Кожен план розвитку повинен був мати регіональний розріз.

Слід зазначити, що офіційне поняття «регіональна політика» в державних документах, як правило, не вживалося. Основні цілі, завдання та методи регіональної політики знаходили відображення в таких передпланових документах, як генеральні схеми розвитку і розміщення продуктивних сил на перспективу.

Регіональна політика зарубіжних країн має дещо інший зміст: вона розглядається, перш за все, як засіб державного регулювання соціально-економічних процесів в проблемних регіонах (ареалах) та зняття соціальної та екологічної напруженості.

Відповідно, процес реформування економічної та політичної системи породив необхідність формування нових уявлень про зміст регіональної політики. Таке формування здійснювалося в останні роки за двома напрямками – практичним і теоретичним. Практичне спрямування представлено, головним чином, урядовими документами й указами президента України [2; 5].

Досить часто терміном «регіональна політика» позначають політику, що проводиться владою того чи іншого регіону. Однак необхідно чітко відрізняти регіональну політику, що проводиться центром щодо регіонів, і місцеву політику, що охоплює весь спектр питань, що входять в компетенцію територіальних органів влади і управління. Іншими словами, в трактуванні державного регулювання регіонального розвитку, в його структурі слід виділяти загальнонаціональну і регіональну складові. Якщо на національному рівні державне регулювання регіонального розвитку здійснюється центра-

льними органами державної влади щодо управління політичним, економічним і соціальним розвитком регіонів країни, то на регіональному рівні предметом державного регулювання виступає розвиток територіальних частин регіону.

У цьому дослідженні головна увага повинна бути зосереджена на розгляді першого аспекту державного регулювання територіального розвитку, хоча, безумовно, обидва мають важливе значення.

Найбільш повно поняття державного регулювання територіального розвитку можна розуміти як діяльність органів державної влади й управління щодо забезпечення оптимального розвитку суб'єктів держави та вирішення територіальних проблем міжрегіонального та загальнодержавного характеру. Іншими словами, зміст державного регулювання територіального розвитку автори зводять до того, щоб максимально використовувати в інтересах всього суспільства сприятливі територіальні передумови і фактори, а також мінімізувати негативний вплив несприятливих природних й економічних умов на соціально-економічне становище окремих регіонів [6].

Викладений підхід висловлює досить широкий погляд на проблему, звідси об'єктами територіальної державної політики виступають наступні:

- територіальна структура держави;
- суб'єкти держави;
- регіони, що в силу своїх ресурсів або геополітичного положення, відіграють значну роль у розвитку держави;
- проблеми економічного, соціального й екологічного характеру, локалізовані на певній території і мають важливе значення як для відповідного регіону, так і для держави в цілому.

Висновки. У цілому, проведення дослідження уможливило отримання таких результатів.

1. Визначено роль державного регулювання економіки як передумови розвитку державного регулювання територіального розвитку. Підкреслено, що держава за характером своєї економічної діяльності стає одночасно і складовим елементом ринкового устрою, і стабілізуючим фактором розвитку взагалі.

2. Окреслено специфіку державного впливу на розвиток регіонів в Україні, яка полягає у максимальному використанні в інтересах всього суспільства сприятливих територіальних передумов і факторів, а також у мінімізації негативного впливу несприятливих природних й економічних умов на соціально-економічне становище окремих регіонів.

3. Виокремлено об'єкти територіальної державної політики: територіальна структура держави; суб'єкти держави; регіони, які відіграють значну роль у розвитку держави; проблеми економічного, соціального й екологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Беленький П. Регіональна політика збалансованого соціально-

економічного розвитку / П. Беленький, О. Другов // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 96–106.

2. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 528 с.

3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег : пер. с англ. / Дж. М. Кейнс ; Общ. ред. и предисл. А. Г. Милейковский, И. М. Осадчая . – Москва : Прогресс, 1978 . – 494 с.

4. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / О. Б. Коротич. – Х. :, 2006. – 220 с.

5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

6. Цабрия Д. Д. Система управления (государственно-правовые аспекты) / Д. Д. Цабрия. – М. : Юридическая литература. – 1990. – 175 с.

References

1. Byelyen'kyu, P. "Rehional'na polityka zbalansovanoho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Voronkova, [Regional policy of the balanced social and economic development]." *Regional economy* 1 (2005): 96–106. Print.

2. Herasymchuk, Z.V. *Rehional'na polityka staloho rozvytku: metodolohiya formuvannya, mekhanizmy realizatsiyi* [Regional policy of sustainable development: formation methodology, realization mechanisms]. Luts'k: Nadstyr"ya, 2001. Print.

3. Keynes, J.M. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. USA: Prometheus Books, 1997. Print.

4. Korotych, O.B. *Derzhavne upravlinnya rehional'nym rozvytkom Ukrayiny* [Public administration by regional development of Ukraine]. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", 2006. Print.

5. Varnaliy, Z.S. *Rehiony Ukrayiny: problemy ta priorytety sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: problems and priorities of social and economic development]. Kyiv: Znannya Ukrayiny, 2005. Print.

6. Tsabriya, D.D. Control system (state and legal aspects). Moscow: Legal literature, 1990. Print.